

Agata Żabierek

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Wołyń'43. Walka o pamięć – walka o Polskę

Miniony wiek XX był czasem tragicznych wydarzeń na terenach południowo-wschodnich województw II Rzeczypospolitej, ich kulminacją było ludobójstwo na Polakach dokonane przez szowinistów ukraińskich. Okres Polski Ludowej nie sprzyjał przybliżeniu tych wydarzeń. Sytuacja nie zmieniła się również po 1989 roku, a najlepszym dowodem jest fakt, że zamordowani Polacy wciąż czekają na katolicki pochówek. Obowiązek pamięci o tych osobach wypełniają publikacje przybliżające to zagadnienie.

W 2019 roku na polskim rynku wydawniczym ukazał się, pod redakcją prof. KUL dr. hab. Włodzimierza Osadczeo, pierwszy numer nowego pisma kresowego: „Res Cresoviana”, które, jak zaznaczył we wstępie redaktor naczelny, „będzie czyniło wszystko, aby pamięć o Kresach, ta romantyczna, sielankowa, jak i ta dramatyczna, pozostająca do dnia dzisiejszego krwawiącą raną na ciele narodu polskiego, nie zanikła”¹.

Pierwszy tom zawiera jedenaście tekstów poruszających tematykę kresową. Autorzy należą do ścisłego grona polskich naukowców zajmujących się tą kwestią. Opracowania dotyczą zagadnień zarówno z zakresu tematyki moralnej, historii Kościoła na omawianym obszarze, jak i aspektu historycznego związanego z ludobójstwem na narodzie polskim.

¹ *Słowo wstępne*, „Res Cresoviana” 2019, nr 1, s. 12.

Tom otwiera artykuł Stanisława Srokowskiego pt. *Kresy jako wartość moralna*. Autor – Kresowiak z urodzenia, w swoim tekście podkreślił znaczenie Kresów dla polskiej myśli narodowej, akcentując jednocześnie często obecnie zapominany fakt, że przez wieki Kresy stanowiły widownię liczących wojen, najazdów, będąc swoistą areną, na której rozgrywały się wydarzenia mające wpływ na całą Rzeczpospolitą, a często i na Europę.

Drugi tekst, autorstwa biskupa seniora diecezji Charkowsko-Zaporoskiej Mariana Buczka, przybliży ważną kwestię roli Kościoła rzymskokatolickiego w porozumieniu polsko-ukraińskim na płaszczyźnie jedynie możliwej tj. prawdy i miłości. W swoim tekście ksiądz biskup ukazał czytelnikom problemy na drodze do porozumienia między narodami, które często nie są w ogóle zauważalne dla przeciętnego Polaka. Tematyka pojednania pojawia się również w trzecim tekście, autorstwa prof. Czesława Partacza pt. *Ukraińcy i Polacy wobec pojednania i przebaczenia za ludobójstwo UON-UPA*. Profesor zwraca w nim uwagę na pomijany w dyskusjach politycznych problem rozwoju ideologii banderowskiej na Ukrainie, która kieruje się rewizjonizmem terytorialnym, co oznacza, że zagrożone są również polskie powiaty od Włodawy, aż po Sanok i Jasło.

Kolejny artykuł, autorstwa redaktora naczelnego całego tomu prof. KUL dr. hab. Włodzimierza Osadczego, porusza kwestię kulturowych i społecznych uwarunkowań zbrodni wołyńskiej. Autor odniósł się w nim do historii tych ziem, zwracając szczególną uwagę na fakt, że akcje masowych mordów miały miejsce już wcześniej, między innymi w czasie powstań kozackich. Rozwinięciem tego tematu jest tekst Marcina Skalskiego pt. *Zbrodnie na Polakach w czasie wojny polsko-ukraińskiej 1918–1919, Preludium Rzezi Wołyńskiej*, w którym autor przedstawił przykłady zbrodni wojennych dokonanych w okresie walk polsko-ukraińskich. Zanegował w nim często spotykaną narrację ukraińską, sugerującą, że ludobójstwo wołyńskie było odpowiedzią na polską politykę lat 1919–1939.

Dr Renata Pomarańska w artykule pt. *Literatura piękna „nośnikiem pamięci” o martyrologii Kresów* przybliży twórczość literacką, której tematem są zagadnienia związane ze zbrodnią

na Kresach. Jak napisała autorka, celem artykułu jest odpowiedź na pytania: „kto zapisuje informacje na »nośniku pamięci«?, (2) jakie treści na nim umieszcza? oraz (3) z jakim skutkiem?”².

Prof. Adam Kulczycki, będący autorem kolejnego tekstu zamieszczonego w tym tomie, poruszył zagadnienie związane z możliwym porozumieniem polsko-ukraińskim. W artykule zatytułowanym *Herezje nacjonalizmu przeszkodą do porozumienia Kościołów greckokatolickiego i rzymskokatolickiego* odniósł się do możliwych przeszkód na drodze do rzetelnego i opartego na prawdzie porozumienia.

Kolejne dwa teksty odnoszą się bezpośrednio do historycznych aspektów ludobójstwa na Wołyniu. Pierwszy z nich, autorstwa prof. Andrzeja Wawryniuka pt. *Stużyli Bogu, ludziom, ojczyźnie. Rzecz o duchowieństwie katolickim na Wołyniu w godzinie próby*, odnosi się do roli duchowieństwa katolickiego na terenie ludobójczych akcji wymierzonych w Polaków. W artykule, wzbogaconym licznymi zdjęciami dokumentów, autor ukazał rolę księży, którzy podjęli się pracy udokumentowania znanych sobie mordów dokonywanych na Polakach. W podsumowaniu przypomniał o licznych przykładach śmierci kapłanów katolickich ginących za wiarę i Ojczyznę, którzy dotychczas nie doczekali się uznania ze strony hierarchów Kościoła katolickiego w Polsce.

Kolejny tekst odnoszący się do zagadnień historycznych, autorstwa dr Lucyny Kulińskiej, dotyczy kwestii pomocy, na jaką mogli liczyć mieszkańcy Wołynia, Polesia i Małopolski Wschodniej w latach 1943–1944 ze strony rodaków. Jak zaznaczyła autorka, podjęcie tego tematu to próba przeciwstawienia się coraz bardziej nachalnemu upowszechnianiu nieprawdziwego stereotypu Polaka „jako (...) człowieka samolubnego, który podczas ostatniej wojny okazał się niezdolny do współczucia i pomocy bliźniemu, nawet własnym rodakom. Obraz taki jest wynikiem braku poruszania tematów ukazujących (...) rozmiary strat POLSKICH, heroiczne postawy w chwilach cierpienia i zagrożenia nie są niemal w ogóle

² R. Pomarańska, *Literatura piękna „nośnikiem pamięci” o martyrologii Kresów*, „Res Cresoviana” 2019, nr 1, s. 103.

podejmowane. To pomaga triumfować kłamstwu³. Dlatego też zagadnienie poruszone w temacie artykułu, zdaniem autorki, powinno być początkiem wnikliwej analizy polskich naukowców stojących na straży dobrego imienia Polski.

Przedostatni artykuł pierwszego tomu czasopisma dotyczy śledztwa, mającego na celu ustalenie personaliów morderców Żydów na terenie Słowacji w okresie listopad–grudzień 1945 roku. Temat zbrodni, jaka miała miejsce w ostatnich miesiącach 1945 roku jest szczególnie istotny, gdyż pojawiły się w ostatnich miesiącach próby przerzucenia odpowiedzialności za ten mord z oddziałów banderowskich m.in. na lokalną społeczność, o czym w swoim tekście wspomina autor.

Ostatni artykuł autorstwa Anny Łuckiej, pt. *Ksiądz Władysław kardynał Rubin i Stanisław Łucki – Kresowiaci i przyjaciele od Lwowa poprzez Paryż, Rzym* opisuje przyjaźń zrodzoną jeszcze przed wojną we Lwowie między mężem autorki Stanisławem Łuckim a kardynałem Władysławem Rubinem. Jak podkreśliła Anna Łucka, wspólna wartość, istotna dla obu, którą kierowali się w życiu, to była „niezłomna wierność, wierność Bogu, Ojczyźnie i ludziom, z którymi byli związani więzami krwi czy przyjaźni”⁴. Treść artykułu stanowi piękne świadectwo tego, jakie ideały przyświecały wychowaniu polskiej młodzieży w okresie II wojny światowej i jak wielki pozytywny wpływ wywarło to w dorosłym życiu.

Każdy z tekstów posiada streszczenie w języku polskim i angielskim oraz bibliografię. Bardzo pomocne jest umiejscowienie na ostatnich stronach not o autorach, dzięki czemu czytelnik może przekonać się, że w powstaniu pierwszego tomu tego periodyku wzięły udział osoby od lat zajmujące się tematyką kresową, przez to będące ekspertami w swojej dziedzinie.


Pierwszy tom „Res Cresoviana”, wydany staraniem Instytutu Pamięci i Dziedzictwa Kresowego, sprostał wyznaczonemu

³ L. Kulińska, *Pomoc udzielana przez rodaków ofiarom ukraińskiego ludobójstwa na Wołyniu, Polesiu i w Małopolsce Wschodniej w latach 1943–1944*, „Res Cresoviana” 2019, nr 1, s. 207.

⁴ A. Łucka, *Ksiądz Władysław kardynał Rubin i Stanisław Łucki – Kresowiaci i przyjaciele od Lwowa poprzez Paryż, Rzym*, „Res Cresoviana” 2019, nr 1, s. 277.

zadaniu, jakim było zwrócenie uwagi na zagadnienie ludobójstwa dokonanego na polskich obywatelach przez banderowskie oddziały. Można sobie oraz czuwającemu nad całością tomów redaktorowi naczelnemu życzyć, aby kolejne wydania prezentowały tak wysoki poziom wiedzy i spełniały ważną rolę uzupełniania luk, jakie w pamięci o polskich Kresach wciąż istnieją.

Agata Żabierek



RES CRESOVIANA

NOWE PISMO KRESOWE № (1) 2019

WOŁYŃ'43: WALKA O PAMIĘĆ - WALKA O POLSKĘ

KRESY JAKO WARTOŚĆ MORALNA

Kresy to wielka wartość, a zarazem wielki dramat. To ziemia, która dostąpiła ogromnych zaszczytów, stała się kolebką polskiej myśli naukowej i twórczej, a zarazem doświadczyła wielu najazdów, bitew i wojen z Turkami, Szwedami, Rosjanami, Tatarami. Była także polem najstraszliwszych zbrodni ukraińskiego ludobójstwa, zaczynającego się masowymi mordami Polaków we wrześniu 1939 roku w województwie tarnopolskim, w trzech powiatach: podhajeckim, buczackim i brzeżańskim, a kończącego się w Bieszczadach w 1947 roku, po operacji „Wisła”. Na Kresach rodzili się wybitni uczeni i wspaniali artyści, pisarze, malarze, aktorzy, powstawały genialne dzieła i światowej rangi odkrycia naukowe. ➤ s. 15

LITERATURA PIĘKNA „NOŚNIKIEM PAMIĘCI” O MARTYROLOGII KRESÓW

Okrucieństwo wojny, a w szczególności niespodziewany cios od bratniego narodu ukraińskiego, z którym Polacy od wieków żyli nie tylko poprawnie, ale w wielu wypadkach wręcz przyjaźnie, sprawiły, że niektórzy twórcy, często wywodzący się z Kresów, zaczęli zapisywać na „dysku pamięci”, jakim jest literatura, swoje doświadczenia i dramatyczne przeżycia. ➤ s. 104

UKRAJŃCY I POLACY WOBEC POJEDNANIA I PRZEBCZENIA ZA LUDOBÓJSTWO OUN-UPA

Od ponad dwudziestu pięciu lat wielu z tych Polaków, którzy przeżyli lata ludobójstwa i zostali wypędzeni przez OUN-UPA ze swojej ojcowizny, oraz ich potomkowie domagają się należytej im prawdy o zbrodniach banderowców i elementarnej sprawiedliwości. Nie-wielka część zaangażowanych patriotycznie, odpornych na zmijowatą poprawność polityczną historyków, politologów i polityków polskich usiłuje wyjaśnić przebieg i przyczyny banderowskiego ludobójstwa na Kresach Południowo-Wschodnich II Rzeczypospolitej. Przeciwko nim występują ukraińscy historycy – apologeti zbrodniarzy z OUN-UPA, ukraińscy politycy i ich polscy, zagubieni przyjaciele. ➤ s. 51

HEREZJA NACJONALIZMU PRZESZKODĄ DO POROZUMIENIA KOŚCIOŁÓW GRECKOKATOLICKIEGO I RZYMSKOKATOLICKIEGO

➤ s. 137

 INSTYTUT PAMIĘCI I DZIEDZICTWA KRESOWEGO

„Res Cresoviana”, Lublin 2019, nr 1 (2019)